

*Van de taal van het land dat
nieuwe geboorte." [dood heet,*

Wie de gedichten over de Kasselberg vergelijkt, valt het op hoe de dichters geneigd zijn hun visioenen in heftig rode kleuren van strijd te schilderen. Dit werkt soms nog na in verzen, die indruk krijg je, in gedichten die de strijd om de Kasselberg niet als eigenlijk onderwerp hebben. Ook Gezelle laat in „Kasselkoeien” meer dan de uiterlijke beschrijving zou doen verwachten de koeien als rode vlammen vonken in het rode veld. Alsof er nog een veldslag woedt laat hij de koeien als zwarte spoken, wangedrochtig groot, uitdoven. Is het toeval dat in het vers van Anton van Wilderode een regel staat als deze: „een parade / van rode stoeltjes staat doodstil in houding”? Ik wou de lezer het genoegen van de vergelijking toch niet onthouden.

Meestal wordt de scheiding van ons kultuurgebied verwenen aan het heerszuchtig Frankrijk in erg romantische woorden. Daarom wou ik deze korte beschouwingen over gedichten met betrekking op Frans-Vlaanderen eindigen met een citaat uit „Het Lied van Wate” door André Demedts, omdat hij toch een aparte klemtoon legt die niet mag ontbreken; op de jongste kultuurdag te Waregem werd er trouwens in actuele zin nog op gewezen. De tekst is van 1957 (*Notre Flandre*):

*Ik zing van het rijk reeds gescheiden
nog vóór het als staat werd gesticht;
zij moesten de tweedracht vermijden
't veroovren der macht was hun plicht,
maar dwaasheid en winzucht verdeelden
van Zomme tot Dollaert het land;*

José de Poortere, Ledeberg

Encyclopedie van de Vlaamse beweging (dl. 2).

Het tweede deel van de *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* heeft - zoals zoveel in de Vlaamse Beweging - enige tijd op zich laten wachten. Het is dan ook verschenen op een ogenblik dat het gebruik deugd en ondeugd van het eerste deel aan het licht had gebracht, wat dienstig kan zijn voor de beoordeling van het nieuwe deel.

De belangrijkste verdienste van dit werk lijkt mij dat het bestaat. Een encyclopedie is een instrument dat ik zeer weinig gebruik, omdat ik er gewoonlijk een beroep op doe in hopeloze gevallen - onderwerpen waar je nergens iets over vindt - en dan natuurlijk teleurgesteld word. Deze encyclopedie vormt meestal een uitzondering op deze regel. Ofschon ik bijvoorbeeld in het eerste deel tevergeefs een raamartikel *Fascisme en V.B.* gezocht heb, en in dit tweede deel teleurgesteld wordt over *Orangisme*, dat verwijst naar het raamartikel *Nederland - Vlaanderen*, waar in enkele tientallen regels alleen de Groot-Nederlandse aspiraties van enkele Vlamingen in de periode vóór 1840 besproken worden. Het is de redactie van de Encyclopedie blijkbaar ontgaan dat het orangisme wel iets meer was dan het grootnederlandisme van enkele literatoren. Toch komen onder de trefwoorden *Sociale Beweging* op blz. 1433 en *Vrijmetselarij* op blz. 1975 enkele aanduidingen voor die in een andere richting wijzen.

Mijn grootste bezwaren liggen overigens op het vlak van het redactioneel toezicht op deze Encyclopedie.

De ervaring met het eerste deel

heeft mij geleerd, dat het nuttig is eerst te kijken naar de naam die er onder een artikel staat, voordat je het leest. Meestal is dat een garantie, maar soms een waarschuwing. En soms heb ik ook de indruk dat „the right man on the right place” het te druk had om een serieus artikel te schrijven. Het meest opvallende voorbeeld lijkt mij het raamwoord *Verkiezingen*, waarbij wij recht hebben op een boeiende analyse van verkiezingen, maar de eksakte gegevens die wij onder dit trefwoord verwachten moeten we elders gaan zoeken (hoofdzakelijk onder *Nationalistische Partij*), zodat wij geen globaal overzicht krijgen van de lijst van Vlaamse parlementsleden - ik bedoel actief-Vlaamse parlementsleden.

Dat de redactie niet altijd de medewerking heeft kunnen krijgen van de beste specialist en dan maar een beroep gedaan heeft op een invaller die zich naar best vermogen - en vaak met sukses - van zijn taak gekweten heeft, is niet haar schuld, en evenmin die van de uitgever, maar eerder die van onze (voormalige) welvaartstaat en zijn inflatie aan encyclopedieën voor Vlaanderen - een teken van overvloed of van bloedarmoede op de boekenmarkt?

Hierbij wil ik niet nalaten dank te brengen aan Janine Beyers-Bell, die op voorbeeldige wijze een ondankbare assepoesters-taak volbracht heeft.

Wat ik de redactie wel aanrijf, is dat zij de minder geslaagde artikelen niet voldoende bijwerkt heeft aan de hand van gegevens die elders in de Encyclopedie voorkomen en ze desnoods had herschreven (zie bijv. *Katholieke Studentenbeweging tot 1918*), en dat sommige verwijzingen aan haar aandacht

zijn ontsnapt. Zo wordt, op blz. 1659 s.v. Thiers, Emiel, gesproken over de „concentratiepogingen van prof. Thuysbaert te Lokeren”. Het alfabetisch toeval wil dat drie bladzijden verder Prof. Thuysbaert behandeld wordt; daar vernemen wij niets over deze „concentratiepogingen” die toch hun betekenis gehad moeten hebben.

Een herhaling die zich meer voordoet is het geven van afwijkende definities van dezelfde begrippen door verschillende auteurs die parallelle onderwerpen behandelen, zoals *Nationale minderheden, Belgisch Nationalisme* en *Vlaams Nationalisme*. Volgens mij had de redactie aan de hand van de door de drie auteurs gegeven bepalingen, die niet tegenstrijdig zijn maar evenmin konkordant, onder het hoofwoord *nationalisme* een bepaling kunnen inlassen om zo begripsverwarring te voorkomen. Aan de hand van het artikel over het Belgisch nationalisme had de redactie overigens heel wat kunnen dokteren aan het voorafgaande trefwoord *Nationale Minderheden in Europa* waar de auteur hardnekkig de sociaal-ekonomische factoren negeert die in de bewustwording en de solidariteit van de nationale minderheden klaarblijkelijk een rol spelen. In een encyclopedie zijn overlappingsen onvermijdelijk. Maar soms zijn ze hinderlijk. Zo wordt onder het raamwoord *Nederland - Vlaanderen* een complete opsomming gegeven van de Nederlandse Taal- en Letterkundige Congressen. Een verwijzing naar het trefwoord *Nederlandse Congressen*, waar heel de reeks in extenso wordt vermeld, zou hier voldoende geweest zijn. In het eerste artikel worden bovendien een aantal zeer gave en dus ir-

riterende commentaren op deze congressen gegeven: „De beraadslagingen verliepen dan ook minder vlot: men durfde geen risico's te nemen... Er volgde politieke beroering. De tegenstellingen werden merkbaar nog niet zozeer op het 8ste congres ... maar vooral op het 9de ... waar onder meer J. de Geyter en Multatuli voor olie op het vuur zorgden. Het jaar daarop trachtte Den Haag de gemoederen te bedaren...” enz. Waarover de beraadslagingen handelden, welke risico's of welke tegenstellingen zich manifesteerden, is alleen aan ingewijden bekend. De niet ingewijde verneemt te veel en te weinig. Het lijkt mij, dat de redactie, die vooraf de omvang van de trefwoorden had vastgesteld, het mes niet heeft durven zetten in artikelen die al te uitgesponnen werden om het voorgeschreven aantal regels toch te bereiken. Neem, bijvoorbeeld, het raamwoord *Taal en V.B.* Indien de auteur de tientallen citaten die hij aanhaalt, had samengevat, was er een even boeiende maar leesbaarder uiteenzetting ontstaan. Ook de auteur van het artikel over *West-Vlaanderen in de Twintigste Eeuw* heeft een aanvankelijk goed en boeiend artikel naar het einde toe opgevuuld met losse aantekeningen die nauwelijks nog met de Vlaamse Beweging verband houden. Ik twijfel overigens erg aan zijn bewering dat de IJzerbedevaarten in West-Vlaanderen een grotere invloed hebben gehad „daar de bewoners van deze streek elk jaar de groeiende massa over haar wegen naar Diksmuide zagen trekken” (blz. 2042). Als dit de maatstaf is (de Fransen zouden spreken van een „piffomètre”), zou Brussel al lang een Vlaamse stad zijn.

Het raamwoord *Belgische Taal-*

politiek 1830-1974 dat een reeks raamwoorden over de diverse taalwetgevingen voorafgaat, lijkt mij overbodig.

Het meest frappante voorbeeld lijkt mij wel het trefwoord *Verzet en V.B.*, waar de auteur 5 (vijf) grote octavobladzijden vult met de bepaling en probleemstelling, de moeilijkheden van de geschiedschrijving en een overzicht van het Verzet in Europa en in België, waarin tweemaal een alluzie wordt gemaakt op Vlaanderen, en met moeite één bladzijde (van de hand van W. Meyers?) over het Verzet in Vlaanderen, om te zeggen dat de Vlaamse Beweging er nagenoeg geen rol heeft in gespeeld. Zo vult men dikke boeken.

Ook het trefwoord *Repressie* bevat twee bladzijden die een herhaling zijn van wat wij onder *Collaboratie* gelezen hadden. Ik kan mij overigens voorstellen wat de reacties moeten zijn van degenen die na de oorlog in „het pensioonaat” gezeten hebben, als zij op blz. 1321 de lof lezen van de „geweldige inspanning”, de „fantastische hoeveelheid werk”, de „geweldige arbeid” van de krijgsraden en auditoraten, waaraan de auteur terecht toevoegt „Deze reusachtige activiteit wekt verbazing...” En of!

Er zijn meer detailpunten waar men vraagtekens naast kan plaatsen, zoals die mysterieuze zin bij de aanvang van *West-Vlaanderen in de Negentiende eeuw* (p. 2024), die handelt over de „gekaracteriseerde standpunten en eigen ideeën” die zich aldaar hebben gemanifesteerd: „Die ideeën roepen daar in het algemeen ook duidelijke reacties op, die eerder negatief zouden zijn, ware het niet dat de dragers ervan juist door die ideeën zoveel positiefs

hadden gepresteerd, wat de hele V.B. ten goede is gekomen." Een kluit voor exegeten.

Enkele regels verder beweert dezelfde auteur dat er geen staatkundige verklaring is voor het Westvlaamse partikularisme, en dat Oost-Vlaanderen „door haar duidelijke orangistische tendens" met West-Vlaanderen zeer weinig gemeen heeft. Ik moet de auteur op beide punten tegenspreken. Er is wel een staatkundige verklaring voor het Westvlaamse partikularisme, naast de weliswaar belangrijker godsdienstige verklaring die hij geeft: deze verklaring is te zoeken in het aparte statuut van het oorspronkelijke West-Vlaanderen (grosso modo de Westhoek, het leperse en de streek van Roeselare) dat bij het Verdrag van Utrecht (1713) door de Fransen aan de Oostenrijkse Nederlanden gerestitueerd werd, maar niet meer geïntegreerd werd in de Staten van Vlaanderen (*Land van Impositie*), en dat sindsdien en tot zeer ver in de negentiende eeuw een afzonderlijk politiek gedrag had, gekenmerkt o.a. door het orangisme (te leper, Poperinge, Diksmuide en Veurne) wat uitgemond is, zoals overal elders, in het liberalisme. Ik juich het toe dat de auteur de betekenis van Gezelle als promotor van de Vlaamse Beweging relatieveert, en daarentegen de betekenis van Verriest beklemtoont, - wie zal toch eens de ware gestalte en de betekenis van Verriest voor heel Vlaanderen in het volle daglicht plaatsen? -, maar ik ben het er niet

mee eens, dat de auteur doet alsof de Vlaamse Beweging in West-Vlaanderen het werk geweest is van het beroemde viermanschap Gezelle - Verriest - Rodenbach - Verschaeve, en hun (studenten)volgelingen. De recente bijdrage van M. De Bruyne over *De Bond voor Taal en Volk en de Vlaamse Beweging in West-Vlaanderen 1870-1890* (in *De Grootte Stoorings*, Roeselare 1975, pp. 353-427) bevat aanwijzingen dat de Vlaamse bewustwording in West-Vlaanderen (zoals elders) in de tweede helft van de negentiende eeuw een bewustwording is van een opkomende middenstand die zich naast, en dus tegen, de traditionele adel en burgerij wil affirmeren, o.m. ook door de opbouw van een Vlaams Society leven. Het is hier niet de plaats om daar grondiger en genuanceerder op in te gaan.

Globaal gezien geeft deze Encyclopedie toch een schat aan boeiende artikelen over alle mogelijke aspecten van de ontvoogdingsstrijd van Vlaanderen. Daarbij lijkt mij het meest leerrijk de reeks artikelen over het aandeel van de niet-katolieken in de Vlaamse Beweging (*Sociale Beweging, Socialistische Partij, Vrijzinnige Studentenbeweging, Vrijmetselarij, Vrijzinnigheid*), waarvan de meeste lezers wellicht slechts het liberale aandeel kenden. Het zijn overigens stuk voor stuk uitstekend gedocumenteerde en intelligent geschreven bijdragen. Uitstekend zijn ook de reeks trefwoorden die de Pers en de Vlaamse Be-

weging behandelen in haar geheel, of als monografieën van de afzonderlijke kranten. Ik tref in deze Encyclopedie ook het eerste degelijk historisch overzicht aan over de *Vlamingen in Wallonië*. Men kan zich het best rekenschap geven van de waarde van deze Encyclopedie, door de vier bladzijden over „Het culturele leven in Vlaanderen na de oorlog...", die A.W. Willemsen (1969) publiceerde in de 2e uitgave van zijn werk over *Het Vlaams-Nationalisme* (pp. 148-152), te vergelijken met de veertien bladzijden die hij wijdt aan „De opbloei van het vlaamsgezinde leven; het streven naar eigen Vlaamse organisatie" in de grondig herwerkte uitgave van zijn boek, verschenen als deel 5 van *Twintig Eeuwen Vlaanderen* (1975) (pp. 130-144).

Vanuit wetenschappelijk standpunt is deze Encyclopedie de eerste status quaestionis van de geschiedenis van de Vlaamse Beweging, en dus een stimulans voor verder onderzoek.

Vanuit historisch standpunt is deze Encyclopedie op zichzelf reeds een getuigenis. Honderd jaar geleden - misschien zelfs vijftig jaar geleden - zou men een dergelijk werk in Vlaanderen niet hebben kunnen uitgeven.

Luc Schepens

Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, deel 2. 2.120 blz. Uitgeverij Lanoo, Tiel-Amsterdam, 1975. Onder redactie van J. Deleu, G. Durnez, R. de Schryver, L. Simons, J. Ducheyne. Wetenschappelijk advies: H.J. Elias en A.W. Willemsen. Deel 1 = 902 blz.; deel 2 = 1.208 blz. Prijs voor beide delen: 3.750 BF / f 260,—.

Encyclopedie van de Vlaamse Beweging

De laatste tijd zijn er veel artikelen over Vlaamse Beweging verschenen. Vanuit verschillende gezichtshoeken werden feiten en gebeurtenissen besproken. Archieven worden prijsgegeven en briefwisseling ontdekt. Zij nuanceren het gedragspatroon van leidende figuren. Maar de tijd was rijp om tot een allesomvattend werk te komen. Daarom deze 'Encyclopedie van de Vlaamse Beweging'.

Na vijf jaar intense arbeid kon een werkstuk worden voorgelegd dat niet alleen wetenschappelijk gegrondvest is, maar ook aangenaam kijk- en leesbaar. En waarin iedereen zal herkennen : idealisme dat geschiedenis maakte, eigen gedachten en daden, hoop en toekomst.

Wij durven de wens uiten dat alle Vlaamsgezinden het als een ereplicht zullen aanzien om deze ENCYCLOPEDIA VAN DE VLAAMSE BEWEGING te bezitten, te lezen en te gebruiken. Want ook dit is Vlaamse Beweging.

**Twee delen - 2.120 bladzijden - 3.400 trefwoorden - 1.200 illustraties - gebonden in luxueuze stempelband - 3.750 fr.
f 260.00.**

Vraag de uitgebreide folder : Uitgeverij Lannoo, 8880 Tielt.

 lannoo | tielt | amsterdam

